

Mariusz Chamarczuk

"Zatroskany o człowieka i świat.
Nauczanie etyczno-społeczne Jana
Pawła II. Wybrane zagadnienia", red.
Henryk Skorowski, Krosno 2005 :
[recenzja]

Seminare. Poszukiwania naukowe 23, 503-505

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mera, pozwoliły na rozwinięcie wyraźnych socjo-politycznych dostosowań zakorzenionych w kulturze Szoszonów.

Dwunasty rozdział książki to *Rethinking Cultural Ecology, Multilinear Evolution, and Expert Witnesses: Julian Steward and the Indian Claims Commission Proceedings*, w którym autorzy wskazują, że najbardziej znane koncepcje Stewarda (ekologia kulturowa, kulturowa ewolucja wieloliniowa) zostały wprowadzone przez Stewarda podczas jego zeznań w Departamencie Sprawiedliwości USA w sprawie Szoszonów. Zdaniem Stewarda Szoszoni byli jedną z najprymitywniejszych społeczności, której struktura społeczna nie wykraczała poza poziom tożsamości rodzinnej i dlatego nie można traktować ich jako plemienia w świetle prawa Stanów Zjednoczonych. Dyskusja prowadzona w tej kwestii przez Juliana Stewarda i Omera Stewarta przybrała charakter nie tylko prawny, ale miała swój ciąg dalszy w literaturze antropologicznej tamtego okresu. W rozdziale *Julian Steward and the Politics of Representation* historyk Ned Blackhawk, stosując metodę etnografii refleksyjnej do prac Stewarda na temat Wielkiej Kotliny, utrzymuje, że klasyfikacja plemion żyjących na tym obszarze przypisująca im pewne miejsce w ewolucji socjo-kulturowej jest błędnym antropologicznym stereotypem zapoczątkowanym przez Stewarda. Podkreśla też, że ujęcie tych zagadnień przez Stewarda błędnie wskazywało na „odmienność” plemion zamieszkujących obszar Wielkiej Kotliny względem pozostałych plemion. Blackhawk dostrzega źródła tej „odmienności” w stosowanych przez Stewarda terminach ekologicznych do opisu tych społeczności. Ostatni rozdział jest zatytułowany *Julian Steward and the Construction of Area-Studies Research in the United States*. Thomas C. Patterson i Antonio Lauria-Perricelli, analizując rolę Stewarda w kształtowaniu badań antropologicznych na terenie Stanów Zjednoczonych w latach trzydziestych i sześćdziesiątych, odkrywają liczne mało znane i zaskakujące inspiracje, które wpłynęły na sposób, w jaki ujmował on poszczególne zagadnienia.

Książka ta jest interesującą próbą krytycznej refleksji nad koncepcjami Juliana Haynesa Stewarda. Wkład tego uczonego w kształtowanie się amerykańskiej antropologii jest istotny i bez rzetelnej oceny jego dorobku nie sposób odnieść się do podejmowanych przez niego zagadnień. Wydaje się, że autorytet, jaki zyskał sobie w późniejszym czasie Steward, wpłynął na fakt, iż jego wcześniejsze polemiki zostały przedwcześnie uznane za przekonujące. Autorzy kilku artykułów poddali szczególnej krytyce wypracowaną przez Stewarda metodę ekologii kulturowej, w której koncentrował się on na analizie ekonomicznego wymiaru życia badanych społeczności. Pomijał natomiast lub umniejszał rolę takich elementów, jak: religijność, zwyczaje, taniec czy zabawę, co skutkowało uproszczonym, lub wręcz zafałszowanym obrazem badanych społeczności.

Doceniając ogromny dorobek Stewarda, autorzy zawartych w książce artykułów wykazali liczne przeoczenia i uproszczenia, jakich się on dopuścił. Z pewnością wpłynie to pozytywnie na zrozumienie niektórych kwestii i pomoże lepiej poznać oraz ocenić myśl samego Stewarda. Książka z pewnością rzuca nowe światło na twórczość tego uczonego.

ks. Ryszard F. Sadowski SDB
UKSW, Warszawa

Zatroskany o człowieka i świat. Nauczanie etyczno-społeczne Jana Pawła II. Wybrane zagadnienia, red. ks. Henryk Skorowski, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, ss. 623.

Wielka skarbnica papieskiego nauczania Jana Pawła II, pozostawiona jako otwarty testament myśli, ducha oraz praktycznych propozycji rozwiązań palących problemów współczesności, domaga się ciągłych analiz. Podczas pontyfikatu Papieża Polaka badania nad jego myślą i nauczaniem prowadzone były na bieżąco w wielu środowiskach akademickich. Nie będzie nadużyciem stwierdzenie, że

wręcz czekano na nowe dokumenty, encykliki, adhortacje, listy, katechezy, przemówienia, poprzez które Jan Paweł II wytyczał kierunek i zakres prowadzonych rozważań, poddając pod rozważę i analizę zagadnienia, problemy, tematy według niego zasadnicze i najważniejsze.

Omawiana praca zbiorowa, zainicjowana i sfinalizowana przez prof. Henryka Skorowskiego, wybitnego znawcy nauczania społecznego Jana Pawła II, wprowadza na nowo w klimat głębokiej intelektualnej refleksji, będącej powrotem do czasów spotkań z Janem Pawłem II przy okazji pielgrzymek do Ojczyzny oraz towarzyszenia mu w pielgrzymowaniu po świecie, w celu ewangelizowania narodów, głoszenia Dobrej Nowiny na wzór Chrystusa. Opisująca pozycja książkowa jest o tyle cenniejsza od wielu innych jej podobnych, że stanowi zapisany dokument przemyśleń młodych umysłów, z których większość dzięki świadectwu życia papieża poświęciło swoje własne życie temu samemu dziełu, służbie Chrystusowi, Kościołowi i drugiemu człowiekowi. Ich przemyślenia powstałe często z dala od zgiełku świata, w rozważaniach i medytacjach, jako intelektualne zmaganie się z głębią i mądrością myśli papieskiej, są świadectwem przemian ludzkich serc i umysłów dokonywanych przez żywe treści encyklik, listów, adhortacji, katechez i modlitw Jana Pawła II.

Praca powstała pod kierunkiem ks. prof. H. Skorowskiego, opracowana w zachęcającą, refleksyjną okładkę z górskim pejzażem i zamyślnym wędrowcem w centrum, o pokaźnej liczbie 623 stron, składa się z czterech części obejmujących swoim zakresem główne tematy, działy papieskiego nauczania: człowiek; małżeństwo i rodzina; naród; życie społeczne.

Pierwsza część to antropologiczna prezentacja osoby ludzkiej w jej personalistycznym ujęciu. Zagadnienie osoby ludzkiej jako niepowtarzalnej jednostki, odpowiedzialnej za moralne wybory dokonywane w perspektywie wolności rozumianej jako zdolność wyboru dobra i prawdy oraz rola Kościoła jako autorytetu w prowadzeniu człowieka-osoby ku doskonałości, to główne myśli początkowej części rozdziału. Tak ukierunkowana tematyka prowadzi nas z kolei ku refleksji nad godnością człowieka, wynikającą z faktu, iż pozostaje on ciągle w orbicie obecności Jezusa Chrystusa. Rodzi to nie tylko przywileje, ale także zobowiązuje do wypełniania praw i przyjmowania na siebie konkretnych obowiązków. Może w tym być pomocne dobrze ukształtowane sumienie, będące w szerszym wymiarze gwarantem społecznego porządku, ale także wrodzona zdolność stojąca na straży moralności – wstydlivość. Osoba ludzka jest rozpatrywana także pod kątem bardzo egzystencjalnym, jakim jest cierpienie i jego soteriologiczny wymiar w życiu chrześcijanina. Nie można bowiem według Jana Pawła II cierpieć bez sensu. Chrystus jest Tym, który napelnia cierpienie człowieka głębokim zbawczym sensem.

Druga część dzieła to refleksja nad pierwszą i podstawową wspólnotą w życiu człowieka, wspólnotą miłości i przebaczenia – małżeństwem i rodziną. Refleksję nad nią rozpoczyna analiza znaczenia nierozzerwalności małżeńskiej w życiu człowieka i zagrożenia, jakie może on w tym kontekście napotkać oraz pozytywne motywacje do ciągłego odradzania we wzajemnej wierności małżonków. Wierność taka jest dzisiaj zagrożona głównie w sferze życia seksualnego, dlatego kolejny autor poddaje rozbudowanej refleksji zagadnienie ciała ludzkiego, jego godności, właściwego rozumienia daru z siebie, możliwości uczestniczenia w akcie stwórczym poprzez przekazywanie życia. Nowe życie natomiast tworzy i ubogaca rodzinę, scala ją i jednoczy wokół wspólnego dobra, jakim są dzieci. Jednak tendencje faworyzowania i przedkładania w dzisiejszych czasach spraw ekonomicznych nad dobrem rodziny, stanowi dla niej prawdziwe zagrożenie obok innych niebezpiecznych zjawisk obecnych we współczesnych społeczeństwach postmodernistycznych. Wobec wielu problemów napotykaných w życiu rodzinnym, ważne miejsce zajmuje wysiłek wkładany w wychowywanie i kształtowanie młodego pokolenia. Właściwe wzrastanie ku pełni osobowości domaga się pozytywnego, przepelnionego wartościami środowiska wychowawczego. Takie środowisko może przekazywać ważne dla rozwoju młodego człowieka treści i być wielkim sprzymierzeńcem rodziców w podejmowanych wysiłkach wychowawczych.

Trzecia część traktuje o narodzie, wspólnocie bardzo ważnej dla tożsamości poszczególnych jednostek ją tworzących. Autor proponuje najpierw refleksję teologiczną nad pojęciem narodu, aby następnie wykazać, że naród jest żywym organizmem kulturowym, podlegającym ciągłym prze-

obrażeniom. Aby był zdrowy i silny moralnie, musi w swoich podstawowych podmiotach, jakimi są osoba ludzka i rodzina, dokonywać ciągłej odnowy i powracania do pierwszych zobowiązań i podstawowych wartości. Silna i zdrowa moralnie wspólnota narodowa może z powodzeniem i bez kompleksów tworzyć większy organizm i strukturę, jaką jest Europa, w nowym jej kształcie, jakim jest projekt Unii Europejskiej.

Czwarta, najbardziej rozbudowana część opracowania odnosi się do zagadnień życia społecznego. Początek tej pokazniej części stanowi analiza korelacji zachodzącej między postulatem budowania ładu społecznego a ładem moralnym, na przykładzie dokonania ruchu społecznego powstałego w Polsce opartego na zasadzie solidarności międzyludzkiej. Zobowiązującą perspektywą realizacji ładu moralnego w życiu społecznym jest stosowanie w życiu tzw. *miłości społecznej*. To zagadnienie, pochodzące w prostej linii od ewangelicznego przykazania miłości, znajduje swoją kontynuację w praktycznym kierowaniu się w indywidualnym postępowaniu solidarnością oraz w respektowaniu praw człowieka, będących potwierdzeniem jego godności. Godność ta, jest podstawową wartością życia przyjmowanego jako *dar* i zobowiązanie do szacunku dla życia jako elementu przedłużenia w bytowaniu człowieka istnienia Bożego. Ta Boża obecność zobowiązuje każdego dojrzałego chrześcijanina do tworzenia *cywilizacji miłości*: najpierw we własnym sumieniu, a następnie w najbliższym otoczeniu i społeczności, w której się realizuje jako osoba. W tym kontekście zawsze będziemy dostrzegać prymat osoby nad rzeczą, etyki nad techniką, *być* nad *mieć*, a także prymatu miłosierdzia nad sprawiedliwością. Jednak nie dokonamy tego nigdy bez poprawnie rozumianego korzystania z wolności. W tym miejscu wolność jest rozpatrywana jako prawo i etyczny obowiązek człowieka. Niewłaściwe rozumienie korzystania z praw moralnych wynikających z godności ludzkiej prowadzi do utwierdzania chaosu, co jest częstym powodem konfliktów między ludźmi, kulturami, społecznościami i państwami. Zapobiegać tym konfliktom może w skuteczny sposób rozpowszechnianie w życiu idei i zasady kierowania się *miłością miłosierną*. Musi to być jednak zasada ciągle pogłębiana, poznawana, doświadczana i wówczas wprowadzana w życie. Tylko taki kierunek może przynieść pokój w płaszczyźnie politycznej, ekonomicznej i może być nośnikiem chrześcijańskiej kultury. Z kolei kultura przepelniona Ewangelią może być skutecznym narzędziem Nowej Ewangelizacji, dzięki której świat jest przemieniany od wewnątrz, tzn. od ludzkich sumień, w których Bóg najpełniej przemawia do człowieka.

W omawianej pozycji wydawniczej, zamiast tradycyjnego zakończenia, znajdujemy *refleksję o papieżu zatroskanym*. Chcąc dowiedzieć się co było przedmiotem ciągłej troski Papieża Polaka, trzeba wciąż na nowo poznawać treść oraz wsłuchiwać się w głos jego nauczania. Usłyszymy wówczas słowa pełne zdecydowanej troski o nas, o naszych najbliższych, o małżeństwa, rodziny, wspólnoty, narody i państwa. Jan Paweł II był faktycznie zatroskanym apostołem przełomu wieków, czyli ciągle wrażliwym ojcem i doradcą, współczesnym prorokiem zainteresowanym budowaniem i zwycięstwem dobra, miłości, sprawiedliwości i pokoju w świecie oraz w konkretnym człowieku, aby potrafił z piękne wartości zinternalizować i przenieść ze sobą do wieczności. O tym przypomina nam i z pewnością będzie przypominać innym omawiane opracowanie.

ks. Mariusz Chamarczuk SDB

Salezjański Ośrodek Dokumentacji Duszpasterstwa, Sztokholm

Zatroskany o człowieka i świat. Nauczanie etyczno-społeczne Jana Pawła II. Wybrane zagadnienia, praca zbior. pod red. ks. Henryka Skorowskiego, Krosnińska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2005, ss. 623.

Rok 2005, a więc rok śmierci wielkiego Polaka, Pasterza Głowy Kościoła powszechnego i nieustrudzonego Świadka Prawdy, Jana Pawła II niewątpliwie skłania wiele środowisk akademickich,